

**DEMOKRATIZM TAMOYILLARINING SIYOSIY INSTITUTLAR
FAOLIYATIDA SUB'EKTIV VA OB'EKTIV MUNOSABATLARI**

Saitkarimova Malika

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Siyosatshunoslik yo'nalishi

3- kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada siyosiy institutlar faoliyatida sub'ektiv va ob'ektiv munosabatlari yoritilib berilgan. Siyosat (siyosiy nazariya) – siyosiy institut (siyosiy faoliyatning sub'ekti va ob'ekti) – siyosiy jarayon (siyosiy voqelik) o'zaro bog'liq hodisalar bo'lib, bunda siyosiy institut o'zak bo'lib xizmat qiladi. Nazariya sifatida siyosat siyosiy tizimning maqsad va vazifalarini ishlab chiqadi, siyosiy institut faoliyat sub'ektlari va ob'ektlarining o'zaro harakatlarini tashkil qiladi, siyosiy jarayonlar esa ushbu o'zaro harakatlar qanday tashkil qilinganini aks ettiradi. Demokratik tamoyillarga asoslangan konstitusionalizm siyosiy faoliyat sub'ekti va ob'ekti sifatida o'zaro harakatlarning in'ikosi ya'ni siyosiy jarayonlarni makrova mikrodarajalarda shakllantirishi mumkin.

Kalit so'zlar: *Demokratik tamoyil, siyosiy institut faoliyat, siyosiy institut, siyosiy jarayonlar, siyosiy voqelik, demokratik davlat, siyosiy rejim, siyosiy hodisa, ko'ppartiyaviylik tizim, jamiyat qadriyati.*

Demokratiya" ko'p ma'no va tushunchalarga ega, ammo ular ushbu hodisaning faqat ba'zi jihatlarini tavsiflaydi. Bugungi kunda olimlar orasida ko'plab munozaralarga sabab bo'lgan yagona ta'rif mavjud emas. Shunga qaramay, tadqiqotchilar zamonaviy demokratiya bir qator prinsiplarga asoslanadi, ularsiz uning ishlashi mumkin emas. Ushbu prinsiplarga hokimiyatni ajratish tizimi, xalq suvereniteti, respublika boshqaruv shakli, parlamentarizm, erkin saylovlar, plyuralizm kiradi, bu ijtimoiy, madaniy va siyosiy rang-baranglikni belgilaydi va hokazo. Hayotning barcha sohalarida davlat-jamiyat munosabatlarining asosiy tartibga soluvchisi sifatida konstitutsionalizm, ayniqsa, uning rivojlanishining hozirgi bosqichida dolzarbdir.

Demokratiya siyosiy rejim sifatida dunyoning ko'plab mamlakatlarida mavjud bo'lib, jamiyat tomonidan hayotga tatbiq etiladigan asosiy qonunlar qabul qilingan, ammo ularning barchasi turli darajadagi demokratik tamoyillar bilan ajralib turadi. Siyosat va uning alohida institutlari (demokratiya va konstitusionalizm kabi) o'z tamoyillariga ega.

Siyosiy institutlarni tahlil qilish bugungi demokratik dunyoni uning konstitutsiyaviy va demokratik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'rganish imkonini beradi.

Siyosiy jarayon - bu siyosiy hodisalarning harakati, sur'ati, tadrijiyligi, siyosiy institutlar o'zgarishlarining zamon va makondagi in'ikosidir. Shuning uchun siyosiy jarayonlarning tub xususiyati «tuzilmalar va vazifalar, institutlar va shakllarning har qanday o'zgarishlari, siyosiy hodisalarning doimiy va muvaqqat alomatlari, tadrijiylik sur'ati va boshqa mezonlarni anglatuvchi o'zgarish sifatida yuzaga chiqadi»

Hududiy siyosiy jarayonlar esa ayrim siyosiy uyushmalar (partiyalar, ta'sir o'tkazish guruhlari va h.k.)ning shakllanish sur'atini, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining rivojini, hokimiyatni boshqarishning hukmron shakllari va usullariga sezilarli ta'sir o'tkazmaydigan siyosiy tizimdagi boshqa aloqalar va munosabatlarni ochib beradi

Jamiyatning siyosiy tizimi — davlat sifatida tashkil topgan jamiyatning muayyan siyosiy vazifalarni amalga oshiruvchi ijtimoiy muassasalari majmui. Davlat, partiyalar, kasaba uyushmalari, diniy tashkilotlar, shuningdek, siyosiy maqsadlarni ko'zlovchi barcha tashkilot va harakatlarni o'z ichiga oladi. Jamiyatning siyosiy tizimining bosh bug'ini davlatdir.

Siyosiy tizim — davlat ichki tuzilishi jihatlarining o'zaro aloqalari va ta'sirining eng muhim, doimiy xususiyatlarini ifodalovchi ijtimoiy-siyosiy munosabatlar tizimi ham bo'lib, siyosiy hokimiyatni, umuman davlat muassasalari tizimini va ularning asosiy tashkiliy shakllarini belgilab beradi. Siyosiy tizim har bir mamlakatning mavjud shart-sharoitlari bag'rida shakllanadi, odatda, mamlakat konstitutsiyasida va boshqa qonun hujjatlarida mustahkamlab qo'yiladi. Jamiyat demokratlasha borgan sari siyosiy tizimning xilma-xil ko'rinishlari o'z faoliyatini namoyon eta boradi. Xalqning keng qatlami va turli yosh, kasb hamda soha vakillarining bu tizimda ishtirok etish imkoniyati kuchayadi.

Bizning tadqiqotimiz ob'ektiga nisbatan asosiy siyosiy tizimda amalga oshirilayotgan jarayonlar sifatida butun respublikamizdagi ahamiyatga ega bo'lgan siyosiy hodisalarni ko'rsatish mumkin.

Siyosiy institutlar va siyosiy jarayonlarning ob'ektlari (sub'ektlari) faoliyatiga g'oya, milliy g'oya katta ta'sir ko'rsatadi. Biron-bir siyosiy tashkilot g'oyasiz yashay olmaydi, chunki uning muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz faoliyat ko'rsatishi, jamiyat va davlat loqayd bo'lmaydigan faoliyat yo'nalishi g'oyaviy mavqeiga bog'liq. Har qanday holatda siyosiy institutlarda g'oyaviy asos bo'lgan va bo'ladi.

Hozirgi kunda O'zbekistonda konstitusionalizm va demokratizm tamoyillariga asoslangan hududiy sohalar bilan bog'liq holda siyosiy institutlarning quyidagi shakllarini ajratib ko'rsatish mumkin: 1) o'z faoliyatini O'zbekiston va Qoraqalpog'iston miqyosida amalga oshiruvchi umumrespublika siyosiy institutlari; 2) faoliyati aholi o'rtasida siyosiy jarayonlarni tashkil etish, mahalliy hokimiyat organlari amaliy faoliyatiga bevosita ta'sir o'tkazishga yo'naltirilgan viloyat yoki tuman siyosiy institutlari; 3) hududiy siyosiy institutlar o'z siyosiy harakatlari, tadbirlarini hudud

doirasida amalga oshiradilar. Demokratiya xaqida gap borganda Konstitutsiyaning oliyligini, ustuvorligini ta'minlash muhimligini e'tirof etish lozim.

XULOSA

Muvofiqlashtirish bosqichida qabul qilingan qarorlar va qo'llanilayotgan usullarning to'g'riligi aniqlab olinadi. So'ngra nazoratni amalga oshirish bosqichi, ya'ni hudud manfaatlarini Jo'qorgi Kenges yoki Oliy Majlisga taqdim etilishini kuzatish boshlanadi. Konstitusionalizm va demokratizm siyosiy institutlarni boshqarishning strategiyasini belgilab beradi, taktik vazifalarini siyosiy-tashkiliy va huquqiy mexanizmlar orqali qo'llab-quvvatlaydi. Lekin har bir siyosiy hodisa betakror, o'ziga xos, gohida aniq tahlilga bo'ysunmaydigan harakat, hodisadir.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimovning XII chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining X sessiyasida 1992 yil 2 va 3 iyulda so'zlangan nutq.
2. Jumaev R. Siyosiy texnologiyalar. 2018 y. 87 b.
3. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 22 dekabr. -T.: «O'zbekiston», 2017. B. 34-35.
4. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimovning XII chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining X sessiyasida 1992 yil 2 va 3 iyulda so'zlangan nutq.
5. Qoraqolpog'iston Respublikasi Konstitutsiyasi. Nukus. 2020. 19 modda.
6. Исламов З.И. Каримов о роли государственной власти (вопросы теории). //Жамиятни, демократлаштириш, янгилаш ва ислох кдлиш муаммолари. Илмий-аналий анжуман материаллари. -Т.: ТДЮИ, 2005. - 20 б